

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU.

Broj 1.

U Zagrebu 1923. god.

Godište XIX.

PO SNIJEGU I LEDU.

J. PASARIĆ:

ZAGREB

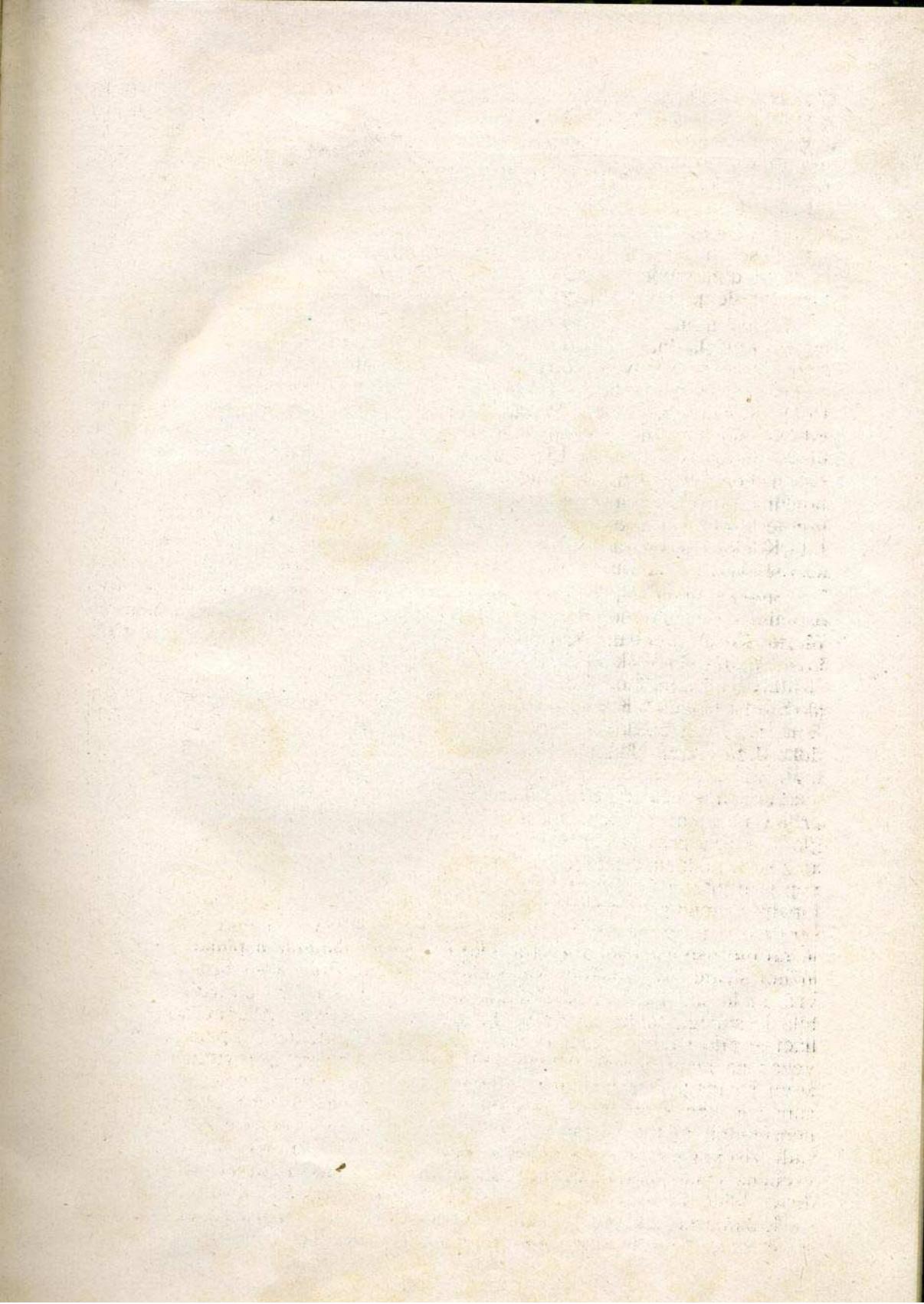
Prije se ljetom smatralo planinarskom sezonom, a u novije se vrijeme sve više razvija zimsko planinarenje. Među planinarima se širi uvjerenje, da je zimi ljepše i zdravije boraviti na planinama nego ljeti, osobito za sunčanih dana u siječnju i veljači. I doista sunce sa svojom intenzivnom svjetlošću, čist i dalekosežan vidik podaju osobit čar visokim planinama u zimsko doba. Ljeti se ne osjeća taj čarobni sjaj u tolikoj mjeri. Sive pećine, tamne šume, zeleni gorski pašnjaci upijaju ljeti sunčanu svjetlost, oduzimajući joj mnogo od njezina sjaja, premda je u to godišnje doba sunčano svjetlo mnogo jače radi više deklinacije. Naprotiv u zimi, kad su planinski vrhovi i pašnjaci pokriti debelim snijegom, a šume posute iskričavim injem, na suncu cijela se planina kupa u blistavom sjaju, iskre se nebrojeni snježni plastovi, ljeska se svako zrnce leda i snijega. Sa svih se strana siplje sjaj, a zrak je čist, jasan i proziran. I daleke se gore na takvom zraku sasvim jasno vide, kao da su posve blizu. Stoga tko je jednom proveo lijep zimski dan u planinama, ugodno se sjeća toga boravka i kad nastane zima, sve ga nešto vuče, da se unatoč naporu opet popne u one čarobne visine. Ako pak na sunčane dane nema vjetra, na visokim planinama vlada kud i kamo blaža temperatura nego u dolinama. Taj se pojav tumači jačim ohladjivanjem zračnih slojeva u nizinama nego u visinama. Tvrda naime tjelesa na površini zemaljskoj ishlapljuju za jasnih zimskih večeri neobično brzo i tako svoju toplinu, tako da se za kratko vrijeme ohlade. Zrak pak zadrži svoju toplinu i nadalje, ijer je ne ishlapljuje tako brzo kao tjelesa na zemaljskoj površini. A kako su zračni slojevi u dolinama u neposrednom dodiru sa zemaljskom površinom, koja se brzo ohlađuje, to se ohlađuju i ti slojevi, i to mnogo jače negoli slojevi u visinama, koji sa zemaljskom površinom nisu u izravnom dodiru. Zato se nalazi u visinama u jutro viša temperatura nego u dolinama, na podnožju visokih planina. Taj se pojav zove obratom temperature, te je uzrok, da zimi obično vlada na vrhovima planina manja studen nego na njihovim obroncima i u dubokim dolinama. Ovdje se u to doba često stere mrzla i zadušljiva magla, ljudi se umataju u topla odijela ili ne izlaze iz kuće, a na visokim gorama je jasno i toplo, te planinari razgaljeni i otkrite glave uživaju sunčanu kupelj. Pa i mijene boja na planinama pružaju za sunčanih zimskih dana vanredan estetski užitak. Jutrom se vrhovi ljeskaju kao rubini, onda se mijenja crvena boja u narančastu, a oko 9—10 sati dobiva snijeg posve bijelu boju, dok je u sjeni tamno-modar.

Osim toga ima zimski boravak na planinama veliku vrijednost u zdravstvenom pogledu. Poznato je otkriće dr. Finsena, da ultravioletne zrake imaju osobitu ljekovitu snagu kod tuberkulozne kože. Budući da je

sunčano svjetlo u viškim planinama osobito bogato kratko-valovitim zrakama, ovu su misao prihvatali dr. Bernhard u St. Morizu i dr. Roller u Loysinu i stali ispitivati, ne bi li se i to svjetlo dalo iskoristiti za liječenje tuberkuloznih bolesnika. I oni su našli, da se tim svjetlom postižu sjajni rezultati u zimsko doba na visini od 12000—1500 nad morem. Nakon toga otkrića došle su u modu zimske sunčane kupelji. Bolesnici se lako odjeveni kreću na otvorenom zraku, ili razgaljeni leže i sunčaju se po 5—6 sati, ili se na po goli bave zimskim športom. Tko bi prije bio mislio, da se samo djelovanjem sunčanog svjetla može uspješno liječiti tuberkulozno oboljenje kože, žljezda, zglobova, kostiju, pa i pluća?

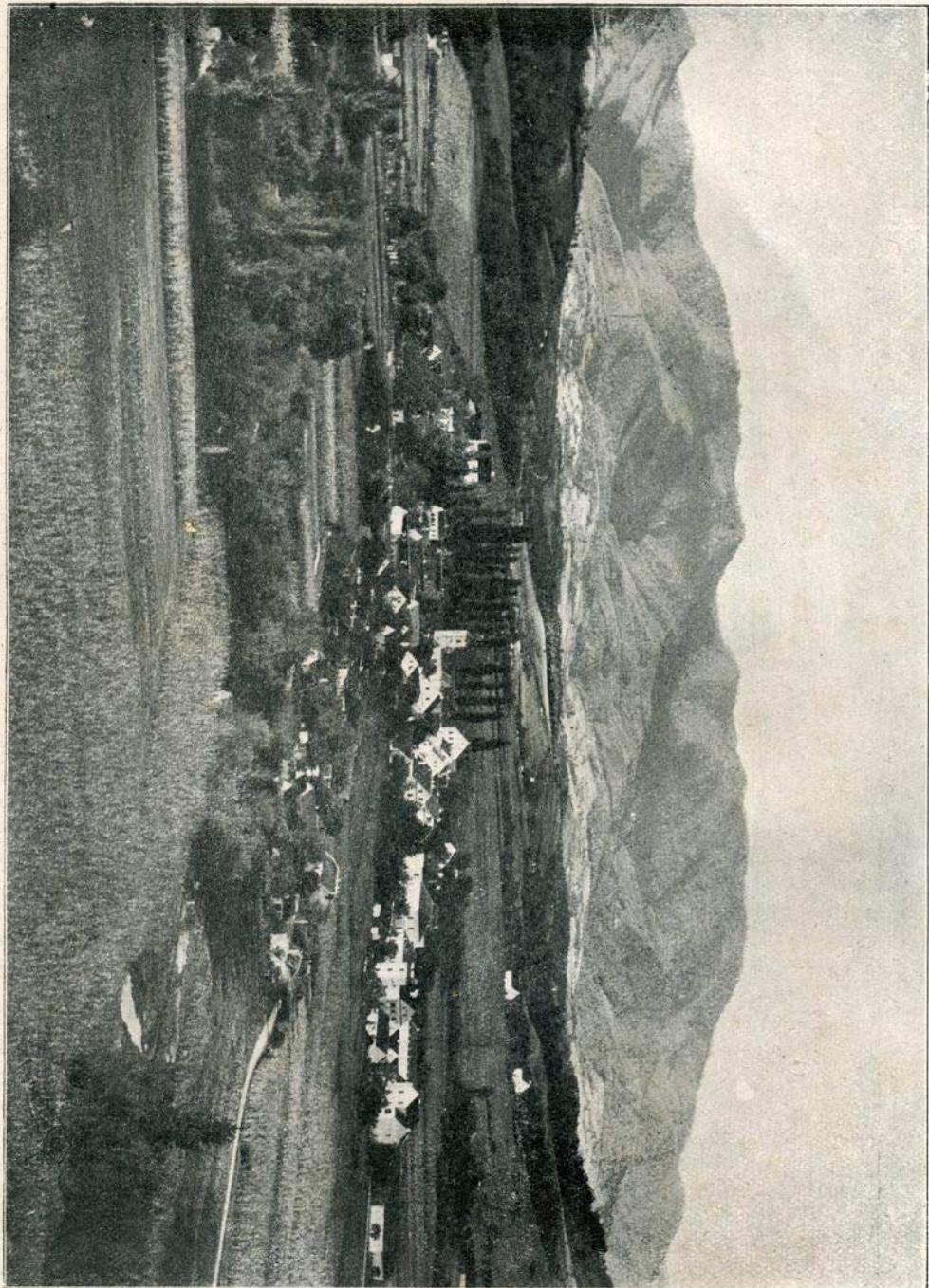
Nema sumnje, da je to otkriće o ljekovitosti zimskih sunčanih kupelja na visokim planinama dalo mnogo pobude i za razvitak zimskog planinarstva, koje se u novije doba u alpinskim krajevima pretvara u pravu seobu gradskog svijeta na planine, osobito po nedjeljama i blagdanima. Iz Beča, Monakova, Graca, Praga, Insbruka opće do podnožja Alpa na takove zimske dane posebni turistički vlakovi, a u novije vrijeme za njima mnogo ne zaostaje Ljubljana i naš Zagreb. Još prije rata bili su u nas prilično rijetki zimski izletnici, a skijaškim športom bavili su se tek pojedinci, dok ih danas ima na stotine, koji se zimi penju na Slieme i samoborske gore, a nisu osamljeni ni usponi na zeledjene vrletne glavice Velebita, Kleka i Rišnjaka. Pored toga skijaški se šport u nas tako razvio, da naši skijaši priređuju utrke i dobivaju nagrade kod stranih utakmica.

Smioni planinari, koji su ujedno vješti skijaši, ne prezaju danas pred usponima i na najviše alpinske vrhunce. Poznato je, da zimski usponi na Monte Rosa, Jungfrau, Marmolatu, pa i na sam Montblanc nisu više rijekost. Medju slovenskim planinarnačima nisu nimalo neobični zimski izleti na Grintavec, Kamničko sedlo, Branu, Ojstricu i Savinjskim planinama. Večiki Stol i Golici u Karavankama, pa i na sam Triglav do Kredarice, dok je na sam vrh Triglava, koliko nam je poznato, dosada ponovo u zimsko doba dopro samo planinar Fran Setničar iz Gorice, koji je o tom prije rata izvijestio u slovenskom »Planinskom Vestniku«. On se je u zimi g. 1913. svakoga mjeseca uspeo s bohinjske strane na vrh Triglava, da protuči prilike na njem. Pri tom mu je služio ravnalom Aljažev stup na vrhu Triglava, koji u pravim zimskim mjesecima jedva malo viri iz snijega. Prema njegovim podacima bilo je na Triglavu u listopadu malo ili ništa snijega, koji je u jutro na sjevernoj strani opasan. U studenom seže snijeg do Velopalja s bohinjske strane i vrlo je mekan. Od Kredarice do vrha bio je šam led, i to dvostruk, pa je trebalo cepinom sjeći duboke stope; stoga je taj dio uspona trajao 4 sata. Odsada se je planinar uspinjao na vrh po južnoj strani, od sadašnje Aleksandreve kuće. Početkom prosinca bilo je vrlo malo snijega. Put od Bohinja na vrh trajao je 11 i po sati. U siječnju bilo je snijega toliko na vrhu, da je posve pokrivaо Aljažev stup: U veljači je bilo najviše snijega, svi su putovi bili zaledjeni, i planinar je privezao na noge dereze (Stegeisen), koje se u našim gorovitim krajevima zovu pašmage. Greben pod Velikim Triglavom bio je opasan. Zaledjen snijeg je kao krov visio na jednu stranu. Ovoga je puta planinar hodao neprekidno 30 sati (1 dan i 2 noći). No najteži bio je uspon 28. ožujka po radi visokoga i mekoga snijega, koji je morao planinar sa triglavskoga grebena cijele metre odgrtati, da dopre do neopasne stope. Od Aleksandreve kuće do vrha trebao je 4 sata. Aljažev stup bio je posve zatpan. — Razmjerno lak bio je uspon 1. travnja. Malo novoga snijega, a stari je okopnio do visine od 1400 m. Klinovi i žice na Triglavu gotovo svi

POGLED NA IVANČICU IZ ZLATARA.

FOTO: N. RITZOFFY, ZAGREB.

prosti od snijega. No silaz bio je težak, jer je poslije podne snijeg omekšao, pa planinaru nisu ni kopljे pomagale. Moraо је plaziti po koljenima i valjati se nizbrdice na ledjima. Izlet je trajao 26 sati. U svibnju je još vrlo mnogo snijega, a inače slično kao u travnju. U lipnju je na Triglavu slično kao u mjesecima studenom i prosincu.

Iz toga zanimljivog izvještaja može se crpsti dosta pouke za zimsko planinarenje. Na visoke planine, koje su obično zimi na vrhu i po obroncima pokrite debelim snijegom i ledom, mogu se u to godišnje doba odvaziti samo iskusni, dobro uvježbani, ustrajni i potpuno opremljeni planinari. Takvoj opremi pripadaju pored dobre obuće i topla odijela cepin sa željeznom kukom i šilјkom za usjecanje stopa na strmim i zaledjenim mjestima, nadalje dereze (pašmage) za hodanje po zaledjenom snijegu, pak koplje za stupanje po mekom i dubokom snijegu, a i skiji dobro dolaze, osobito kod silaza, ako snijeg nije odviše mekan ili odviše krut i zaledjen. Ako se svemu tomu doda teška uprtnjača sa hranom, potrebnim toplim rubljem, termos-bocama, spravom za kuhanje čaja, svjetiljkom i drugim mužnim planinarskim priborom, jasno je, da se za zimski uspon na visoke planine pored dobre planinarske vježbe i iskustva traže čvrsta ledja i jak tjelesni ustroj. Uspjeh zimskoga uspona na visoke planine mnogo ovisi i od vremena. Kako se vidi i iz gornjega izvještaja, zimski su mjeseci, osobito prosinac i siječanj, kud i kamo zgodniji za takve planinarske pothvate nego ožujak i travnji. U to doba ima obično na visokim gorama manje snijega nego u ranо proljeće, snijeg što ga ima, redovno je čvrst i zgodan za hodanje po površini s pomoću pašmaga ili skija.

(Nastavit će se.)

NA TRIGLAVU.

G.J. J.

ZAGREB.

Ja rado i s ponosom ističem, da sam bio na Triglavu i htio bih svakome znancu i prijatelju da pričam, kako je to tamo u »Zlatorogovu carstvu«, no jer bi se na takav način ponavljala ista pripovijest mnogo i previše puta, dopustite mi, poštovani gospodine uredniče, da to ispričam u »Hrvatskom Planinaru«. Kod toga ne bih htio da se ovaj moj prikaz uzme kao pokušaj literarnoga rada; ja ne ēu da uzmem pozu niti književnika, niti naučenjakā, jer nijesam ni jedno ni drugo. Hoću onako da pročavrlijam; da svoje dojmove prostodušno ispričam i da si srcu olakšam i da moguće u čijem srcu raspirim zapretanu vatrnu oduševljenja za planine, koje su meni bile u mnogom učitelj i odgojitelj.

Idem ja 4. kolovoza prošle godine za lijepa dopodneva po Jelačićevu trgu između redova voća, jaja, cvijeća, sira, variva svake ruke i svega božjeg blagoslova i obilia, što ga tu Zagrepčani već ranim jutrom nalaze — bez svoga oranja i kopanja — i poput tolikih drugih sakrivam se, kao dobar pater familias, za omašnu papirnatu vrećicu punu kojekakvih tržnih artikla. — Baš pred spomenikom Jelačića bana susretnom planinare C-a i P-u, koji će ravno k meni: »Čuj! Mi se upravo dogovaramo, da idemo na Triglav! Pridruži se! Večeras polazak brzim ljubljanskim . . . . !

Triglav?! Najlepša i najzamamnija partija od svih dosadašnjih . . . . Mojstrana, Vrata, Aljažev dom, sjeverna stijena, Prag, Bohinj! . . . . Pred očima kao da oživiše tolike lijepе slike. Sjetih se one Gorkijeve: »Ne mriju nikada na jednome mjestu! Putuj! Gledaj!«, a ban Jelačić junačkim gestom svoje sablje — još me više podžario.

Mene nešto ganu i kao da me zovnu onaj natpis sa Bohinjskog jezera:
»Nazaj, nazaj v planinski raj!«

»Idem! Do vidjenja na južnome!«

Sada da kažem jednu praktičnu: Svaki planinar neka uvijek imade u redu sve svoje stvari! — Ja sam zanemarujući ovu istinu, obišao toga dana silu dućana — sve na vrat na nos — dok sam skupio sve najnužnije. — Triglav nije Tuškanac i treba planinar da se spremi za svaki slučaj, jer planine su hirovite i ne daju da se neko s njima tek poigrava . . .

Na južnom kolodvoru nadjosmo se po dogovoru zajedno sa prijateljem Dr. D-em i tek što udjosmo u voz, već i krenušmo.

Zagreb se brzo izgubi za vrabečkim »galženjakom«. Projurismo redom svu silu stanica u veselom raspoloženju, u pustopašnoj šali i s toliko-smijeha, te je udarena bila globa svakoga, ko bi proustio prvu riječ..

Sl. 1. Kameni more iznad Jablanice.

Foto: J. Poljak, Zagreb.

Na Zidanome Mostu prve kapi kiše i drug C. ne propušta ni te žalosne zgode, a da nas po svome običaju ne bocne: »Ja mislim, da s Triglavom ne bu niš! Najbolje, da se vrnemo! . . .« Ko ga ne bi poznao, zbilja bi stvar uzeo za gotov groš — ovako mi se podajemo čvrstoj nadi, da nas ne će iznevjeriti dobra sreća.

Voz juri vrtoglavom brzinom. Na prozorima se javljaju tanke crtice kišnih kapi. Vani je teška, neprovidna tmina. — Drijemanje, san, lomot kolesa, tuneli — pa onda neka užurbanost u vagonu. Skočimo i mi na noge lagane; spremimo prtljagu. »Ljubljana — glavni kolodvor!«

Ljubljana je solidan grad; ne buči i ne šanči noći kao Zagreb i tako mi, ne srećući prolaznika, »posred tisijeh glusijeh tmina« stigosmo u »Union« i tu uzesmo konak na četvrtome spratu. Prva proba za Triglav!

Sa sive-modrim rosnim jutrom pada nam kroz otvoren prozor zvezk ranoga »cinkuša« s obližnjih crkvenih tornjeva. Točno 4 sata!

S posteljom više nema prijateljstva — to manje, što se je moj drug C. »rascvrkutao« kao lastavica na žljebu, a i u susjednoj sobi, gdje odsjeđe naša druga dva drugara, razbudio se žamor i razgovor.

Sa prozora lijep pogled na čiste, mirne, još snene ulice. Dolje trg i na njemu lik gospodina Franceta Prešerna ...

»Sem dolgo upal in se bal ...

Slovo sem upu strahu dal

Srce je prazno, srečno ni

Nazaj si up in strah želi« ...

Iz toga ledenoga tuča i tvrdoga kamena izbija toplota golubinje duše — to je lik Slovenije! —

Zrak je svjež, nebo vedro... Na lijevo u pozadini stari ljubljanski grad, a iza njega rudi nebo prvim rujem ...

Nešto me podidje kao elektrika, neka tiha radost, uzbudjenje, pomisao na dragi nam Gorenjski kraj...

Ne prodje ni pola sata — nadjosmo se na ulici put kolodvora. — Tu na kolodvoru sve puno života. Tu kuća pravo srce te varoši. — Sve sama turistička publika. Ta, nije ni čudo! Subota je, jutro je, a jutro je najbolji prijatelj planinara. Jedre, a opet nježne gospodjice u teškim planinarskim cipelama; odijela od zelenoga »lodna«; planinari s cvijećem za klobucima; cepini i dereze; uprtnjače i na ženskim i na muškim plećima; starci, mlađići, muškarci, žene, djeca — sve u planine!

Na tračnicama sopću lokomotive pune titanske snage i zbilje — i one su danas svijetle i svećane. Tračnice se pružaju ravne, rosne, ožarene prvim suncem, a nad obzorjem jutarnja magla krije oku željkovanu sliku.

Coupee III. razreda čist kao čaša. Sve novooličeno. Putnici uslužni. Pozdravljaju učtivo, razgovorljivi, veseli i predusretljivi. Naše susjedno društvene putuje u Kranj: jedan planinar, bankovni direktor X. do Žirovnice; drugi opet do Lesca; mnogo njih polazi na Bled itd.

Voz juri uz smaragdnu Savu, sred divnih bregova. — Na desno se dižu nad sivom maglom ožareni suncem planinski gorostasi!

»Kranj!«

Na brijezu, a s pozadinom silnoga Grintavca, kralja Kamniških Alpa... Slikovito mjesto sa starim kućama i lijepom starom crkvom u čistom gotskom slogu. Tui na groblju počivaju dr. France Prešern i Simon Jenko. Sjetih se Šenoima »Karanfila s pjesnikovoga groba«. Šenao i prijatelj Albert... Hrvat i Slovenac... Onda romanika, san — danas zbilja! — Pada mi na um priča o Nežici i o »ružama što cvatu nad Nežinim grobom« — a voz odmiče krasotom divnih dolina i pomalja se iza bregova crnogoricom obraslih čelo krasnoga dvorca i viti toranj crkvice na vrhuncu brijeza. To je, vele, sv. Jošt. Moj drug planinar priča mi neku »narodnu« o Neži i sv. Joštu i o kapelicama na Kumu...

Stvar zgodna, ali — nije za javnost

»Sava sve ljepša, bistrija, smaragdnija. Ruši se niz pećine u snijegu svojih biser kapi; žuri preko bijelih pličina; otpočiva u hladu divnih šuma, što joj okružuju obalu — spješi dalje k svome rodu!...

Ljepota, čar, prava Švica! Ova Sava nije jošte našla svojih slikara, a niti svoje zasluzene reklame. Naš svijet jošte se uvijek rado otima za tudjinskim zvučnim imenima; kao pravi urodjenici radujemo se svjetlu-

cavim sitnicama, što nam ih je tudjinac donosio, a da nijesmo vidjeli vrijeđnosti svojega zlata.

Redaju se tuneli.

»Radovljice!«

Krasno mjestance — na divnome, romantičnom položaju. Lijevo od pruge u našemu smjeru protiče dolinom Sava, a prijeko po obroncima čiste, seljačke kuće i kolibe. Ovamo desno više nas leži samo glavno mjesto. U pozadini, u smjeru naše vožnje — naš gorostas, naš ponos, naš cilj — Triglav!

Voz nam ide presporo. Naše ga želje prestižu!

Ne možeš se sit nagledati divnih vidika s lijeva i s desna: uvale, ponori, potočići, rijeke, mostovi, tuneli, sela, zaselci, pećine i livade, vile, kolibe, crkve i crkvice, putovi, ceste, nepregledni lanci divnih planina i tiha površina čistoga srebra: bledskoga jezera i snijeg, što se bjelasa na golemom Stolu i Triglavu — sve to uklopljeno u okvir prozora na vagonu, kao da prolaziš carstvom sanja!

»Lesce!«

Ostavlja nas sva sila putnika — ostajemo tako rači sami.

Naše su oči uperene kroz prozore; divimo se Stolu i Golici, što se izvisila u desnome kutu sa svojim plješivim vrhom, podsjećajući mnogo na Plješivicu nad Korenicom.

»Jesenice! Prestop za Dovje -- Mojstranu!«

Jesenice — važno željezničko uzlište. Otmen, skroz moderan i čist kolodvor. Mjesto leži na visoravni, ponad Save, a na podnožju visokih planinskih gromada, nad kojima tui dominira Golica. Od Jesenica vodi krasna cesta spram Mojstrane odnosno Dovja.

Na restauraciji kolodvora odličan gulaš i fino, svježe pivo. Prijatelj dr. D. tumači nam loš utjecaj alkohola na ljudski organizam i uvjera, da čovjek može i bez njega živjeti. Mi mu vjerujemo -- ali, jer je pivo baš fino: »Še eno!«

Nakon polsatne vožnje od Jesenica stigosmo u 11 sati na stanicu Dovje.

Spustisimo se lijevo niz željeznički nasip i preko uzanog drvenog mostića prijedosmo preko Save, da uhvatimo za par minuta Mojstranu — Tuj je Savska korita sasvim plitko — kao u nešto većeg potoka i preko svijetlo-sivog i poput krede bijelog šljunka protiče Sava u uzanim brzim trakovima, zaslužujući ovdje doista ime »srebropjena«; potočić, koji će i dijete pregaziti.

Nakon četverosatne vožnje budne nam lijepo i lagodno. Zrak je pun svježine; obrisi planina jasni i oštiri; zelenilo, sjenokoša bujno; kuće se na daleko bjelasaju; daščice na krovovima odsijevaju; negdje od sela ijavljaju se pjetli i sa polja miriši sijeno iz krstova — lijepo je, radosno, lagodno! Tu smo »doma«, tu je život!

(Nastavit će se.)

KRŠ.

J. POLJAK.

ZAGREB.

Naši planinari vrlo rado posjećuju Klek, Risnjak, vrhove Male i Velike Kapele, Sensko Bilo i Velebit, jer im ti krajevi podaju neko posebno nastrojenje, bilo svojim oblicima, bilo pak svojim morfološkim karakterom kakova ne nalaze u ostalim našim gorama. Razlika izmedju tih krajeva i naše Medvednice pak pitomog Zagorja tako je

golema, da i čovjek nevježa odmah zapaža, da tu ima posve druge prilike i posve druge geografske i geološke odnose. Cio taj kraj nosi zasebna obilježja, koja se u znanosti označuju imenom »krš«. A što je krš? Naš Ličanin ili Primorac, da ih upitamo, odgovorili bi nam: »Golet pusta, gospodjne!« Kako kratko rečeno, a koliko strahote i goleme bijede sadržaju te dvije riječi u себи! A da je doista toliko tako, treba samo pogledati našu južnu Liku i našu primorsku obalu od Senja dalje sve tamo do naše granice u Crnoj Gori. Cio taj kraj nije ništa drugo nego neprégledni skup golih i pustih klisura podno kojih buči briesno more, a preko kojih urla divlja bura svoju piesmu pustošenja.

Znanost pak, ta hladna i ozbiljna motriteljica označuje nam krš ovako: Krš je skup površinskih pojava, koje redovno nastupaju jedna uz drugu, u svezi sa podzemnom cirkulacijom vode. Drugim riječima možemo reći, da u krškom terenu nastupaju neki zasebni morfološki oblici, koji su medjusobno u nekoj genetskoj vezi, a cirkulacija voda prenešena je sa površine u cio niz podzemnih mreža. Radi lakšega shvaćanja i boljega prikaza pojedinih pojnova i oblika krša, proći ćemo diljem našega krša i promotriti svaku pojavu zasebno.

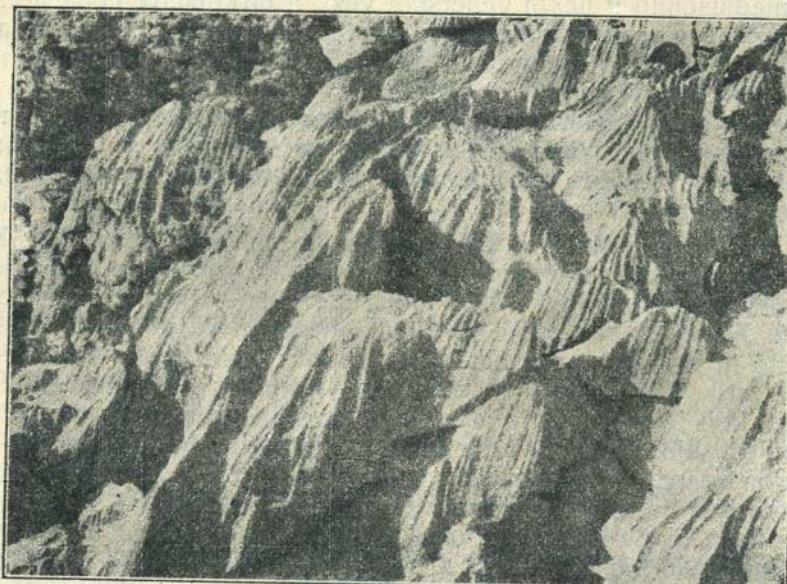
Nu prije nego što predjemo na pojedina promatranja u kršu, moram se osvrnuti na samu riječ »krš«. Velika većina naših stručnjaka, a po njima se već povadaju i neki planinari, upotrebljavaju za riječ krš, riječ: »kraš, kras, dapače i karst«.

Svi su ti izrazi krivi, a sliče onomu što Nijemac kaže »Der Karst«. Riječ krš svakako je najispravnija, jer je naša, jer je narodna i jer nije skalupljena po tujdinštini. Mi u našoj literaturi nailazimo vrlo često na riječ krš. Ja ne ču sve ovdje navadjati, nego ču navesti samo neke izvatke, što ih je pribrao dr. Tučan u članku: »Bilješke o prirodoslovnoj nomenklaturi«, štampano u »Nastavnom Vjesniku«. On kaže: »Pjesnik Smailage, koji je rodjen primorac i koji je svoje mlade dane proživio u najtipičnijem dijelu krša — u Hrvatskom Primorju, pjeva ovako: »Vas je ova zemlja porodila, krševita, ali vama zlatna« (Smrt Smailage, stih 334), ili u istom epu na drugom mjestu: »Tko vás haje plode l, k r š i vinom? Tko vas haje, plode l' k r š i žitom? Tko vas haje plode l' k r š i svilom? (Smrt Smailage, stih 348—350). I narodna pjesma poznaće ovaj kraj kao krš: »Ode Marko uz k r š n o Primorje«. (Vuk, Narodne pjesme II. p. 211. stih 2, 117). »Pa je šalje u k r š n e Klimente«. (Vuk n. pjes. VIII. p. 73, stih 73.). Ima u našem kršu mjesta, koja Krš zovu. Sjeverno od Gornjeg Kosinja na desnoj obali rijeke Like, baš u kraju, koji je pun pojava, što karakterišu krš, — nalazi se selo K r š. Jedno četiri, pet kilometara Kršu na istok eto opet sela K r š u tipičnom kršu. Krš je dakle naša riječ, kaže Tučan, a u tom se s njime potpuno slažem, pak je posve krivo pišati kraš, kras ili što je najgore karst.

A sad pustimo ta filološka razmatranja i uputimo se u naš krš. Vozeći se željeznicom od Duge Rese prema Ogulinu zapažamo lijevo i desno, na daleko i široko kako iz ono malo zemlje proviruje bijelo kašmenje, kako taj zemljani pokrov prema Generalskom Stolu sve više nestaje, a sve se više pojavljuju gole kamene stijene, koje u okolišu Ogušlina, pa dalje u Gorskom Kotaru, a pogotovo u Primorju sačinjavaju glavni dio kore zemaljske. Cijeli taj kraj izgradjen je od samog vapnenca i njegovog rođaka dolomita, a velika većina tih vapnenaca i dolomita pripadaju formaciji jure i krede. Ovo nas upućuje, da su te silne mase vapnenca stvorene i staložene u zadnja dva vremenska odsjeka mezo-

zojske ili srednje dobe u razvoju kore zemaljske. To će reći, da je taj kraj kroz cijelu mezozojsku dobu bio pod dubinom morskog. O tom nas mogu uvjeriti razne morske školjke i koralji, koji se nalaze u okamenjenom stanju u tim vapnencima. Tek na izmaku mezozojske dobe, dakle koncem formacije krede, a na početku nove dobe — kenozojske — ili mlade dobe u razvoju zemlje, došlo je do previjanja kore zemaljske, poradi česa se more odmaklo, a kopno se uzdiglo. Na površini toga novog kopna ostale su taložine u obliku vapnenih naslaga. I sada nastaje u tim vapnenim naslagama cio niz promjena koje su prouzrokovane vanjskim uplivima kao oborinama, smrzavici, osvjetljenu i vjetru, a koje su promjene istodobno vezane na t. zv. fizikalna i kemijska svojstva vapnaca.

Mi svi obično držimo, da je vapnenac tvrd i žilav kamen, kojemu nemože ništa nahudit. Promatramo li vapnenac naših krajeva, to ćemo vidjeti, da tomu nije tako, nego da je vapnenac

Sl. 2. Škape iz okolice Karlobaga. Foto: Dr. F. Tućan, Zagreb.

vrlo slab kamen, koji je jako podvržen utjecaju tlaka, temperature i uzdušina. Najmanje je pak vapnenac kao i dolomit otporan prema razornoj sili vode. Voda djeluje na vapnenac i dolomit u dva smjera razorno. Prvo djelovanje vode je posve mehaničko t. j. voda svojom vlastitom snagom ispire i razara vapnence, dok je drugo kemijsko djelovanje mnogo važnije. Voda kemijski djeluje na vapnence, ona ih otapa, jer svaka prirodna voda ima nešto u sebi ugljične kiseline, a ova u velike pospiešuje otapanje vapnaca. Ovo otapanje odnosno kemijsko djelovanje vode na vapnence najvažniji je čimbenik kod stvaranja svih morfoloških oblika krša. Ono je kroz tisuće i tisuće godina stvorilo u vapnencima našeg krša bezbroj šupljina, izbušilo ga poput sita i rešeta i učinilo ga nesposobnim, da drži vodu na svojoj površini. To djelovanje razrušilo je kroz tisućljeća i razbacalo cijele komplekse kamenih stijena, pretvorilo ih u kamene hrpe, koje se nižu jedna do druge stvarajući tako cijela kamena mora. Osobito lijepih primjera takovog razornog

djelovanja vode nalazimo iznad Jablanca na drugoj terasi idući prema Alanu pred samom cestom Jablanac—Karlobag. Cio taj kraj na kilometre daleko sastoji od nepreglednih kamenih hrpa, koje izgledaju kao da ih je nanijela tamo bujica, pak je na prvi pogled teško i povjerovati, da je to sve djelo kemijskog djelovanja vode kroz tisuće i tisuće godina. (Sl. 1.)

Silazimo li s Plasa prema Kraljevici, vidimo kako između golog kamena proviruje crvena zemlja, kako su pojedini komadi tla ogradjeni kamnim zidom u kojim ogradama raste krumpir, kupus ili ječam i to na crvenoj zemlji. Vidimo nadalje, kako po vrletnim stijenama rastu cijeli buseni raznog cvijeća i grmlja, koji izgledaju kao da su izrasli iz same tvrde stijene ili golog kamena! Pozornijim promatranjem zapazit ćemo, da su te pukotine stijena ispunjene zemljom crljenicom, i napokon da je cijelo raslinstvo krša vezano na tu zemlju crljenicu ili terra rossu.

Svaki će od vas pitati odakle u kršu zemlja crljenica, tko ju je donesao u pukotine vapnenca i na obronke brežuljaka, tko ju je rasijao po onim krškim poljima?

Na to pitanje nalazimo odgovor u prije spomenutoj činjenici, da voda otapa vapnence kemijskim putem. Podvrgnemo li jedan vapnenac ili dolomit našega krša kemijskom istraživanju, to ćemo u njemu naći osim njegovih bitnih sastojina kalcija, magnezija i ugljične kiseline, još nekih drugih ruda kao željeza, aluminija i mangana u vrlo malim količinama. Ove se rude ne mogu otopiti u solnoj kiselini i zato kod pokusa ostaju kao netopivni talog. Voda otapljujući vapnence naići će na svom razarajućem putu na te vrlo sitne rude, koje ni ona ne može otopiti, pak će ove zaostati u pukotinama i šupljinama kao neotopljeni ostatak vapnenca. Taj netopljivi preostatak vapnenca jest naša zemlja crljenica. Naši stručnjaci, koji su kemijski istraživali vapnence i dolomite diljem našega krša ustavili su, da su ti vapnenci vrlo čisti, i da sadržavaju tek po koju stotinu postotka netopivog ostatka. Na temelju toga su ustavili, da vapnenca n. pr. iz okolice Jablanca daju na 1000 kg kamena tek 400 grama zemlje crljenice. Iz toga se može zaključiti kakove je mase vapnenca morala voda otopiti, dok je staložila one količine terra rosse. Pošto kemijsko djelovanje vode napreduje vrlo sporo, to je prošlo tisuće i tisuće godina, dok je voda obavila taj posao otapljanja.

Crvena boja terra rosse potječe od željezne hrdje ili željezna hidroksida, kojim su natopljene glinene tvari, a kojih ima mnogo u zemlji crljenici. Važnost zemlje crljenice za krajeve krša golema je, jer kako rekosmo sve zelenilo, sav gospodarski prihod onih krajeva vezan je na zemlju crljenicu. Plodnost njena uz dovoljnu vlagu velika je, o čemu nas mogu uvjeriti stogodišnje jele i omorike, pak bujna kupusišta, krumpirišta i sočne gorske livade, a da se i ne osvrnemo na vinovu lozu, uljiku i smokvu, koje bujno uspjevaju u našem Primorju.

Svrnimo sada malo našu pozornost na samu površinu vapnenaca. U tu svrhu zaputimo se u predjel između Sv. Jurja i Jablanca u visini ceste Senj—Karlobag. Šta vidimo? Vidimo, da površina tih vapnenaca nije onako glatka i jednovita kako se to pričinjava na prvi pogled. Naprotiv ona je sva izbrazdana, raznim udubinama, sad dubljim sad plićim, isprutana je oštrim srhovima, na mjestima izdubena i izvrtna kao da je izbušena svrdlom ili kakovim sličnim predmetom. Obično su te izjedine nepravilno poredane po površini, rijedje teku paralelno, a najredje su okrugle i ovalne. Ovaj zadnji tip javlja se na vapnencima, koji su posve glatki.

Sve ove razne oblike na površini vapnenaca nazivljemo — škrapama. Postanak ovih oblika — škrapa — tražiti nam je opet u djelovanju prirodnih voda. Razumije se, da bizarost ili raznoličnost škrapa ovisi u mnogom o strukturi i kemijskom sastavu kamenja, pak stoga imadu razni vapnenci razne oblike škrapa, a često se dešava, da ista vrsta vapnenca pokazuje razne razvoje škrapa. Čisti i jednovite strukture vapnenci na svojoj nagnutoj površini imadu redovno manje više pravilne paralelne izjedine, kako to vidimo na našoj slici (sl. 3.) iz okolice Bukove Glave u južnom Velebitu. Lijepih paralelnih škrapa nalazimo u okolišu Tulovih greda, zatim na vrhu Malog Rajinca, na Bijelim Stijenama pak na više mesta po Lici i Velebitu. Najraznoličnije škrape dolaze s primorske strane u visini između 300—700 m nad morem. Vapnenci što izgradjuju ovaj kraj nisu jednolične strukture nego su sastavljeni od krhotina razne veličine i raznih vapnenaca, a slijepljeni su medju sobom zamazom ili cementom, koji je redovno crvenkaste boje. Takove vapnence zovemo kršnicima ili brečama. Ovi su kršnici uslijed izjedanja na svojoj površini pretvoreni u fantastične oblike —, koji su i opet škrape. Nikada nisam u tim kršnicima s primorske strane našao paralelnih izjedina. Naša slika (sl. 2.) prikazuje nam partiju takovih kršnika sa razno izbrazdanom površinom iz Karlobaga. Čini se, da je toj raznoličnosti uzrok, što kršnici sastoje iz raznih vapnenaca, koji imadu i razni stupanj tvrdoće, pak se prema tomu jedna krhotina lakše otapa, a druga slabije. Ovdje moramo još uzeti u obzir i velike razlike u temperaturi zimi i ljeti, kao i snaga bure i sunca, koji faktori znatno uplivaju na razvoj škrapa. Pravi razlog raznoličnom izjedanju, kao i nepravilnom razvoju škrapa nije još posve tačno rastumačen. Isti kršnici na kopnenoj strani, dakle diljem Like i sjeverozapadne strane Velebita pokazuju posve drugi razvoj škrapa, nego smo to vidili na primorskoj strani. Kamenje je ovdje redovno zaobljeno, a škrape nisu tako oštrosrhe i duboke, nego su pliće i širje, a paralelnost se jače ističe.

Svi površinski oblici, što dolaze na vapnencima našega krša pod imenom škrapa, manjkaju posvema gotovo kod dolomita, makar je ovaj i podvržen izjedanju odnosno kemijskom otapanju voda. Tek nekoji dolomiti tvore škrape, ali i te nisu onakove kao u vapnenca, nego su vrlo plitki bez onih vrlo oštih srhova, pak površina takova izjedena dolomita naliči više nagrešpanoj jabuci sa ravatom površinskom mrežom. Zato planinar može na prvi pogled u kršu jasno razlučiti dolomit od vapnenca uz gornje obilježe još i time, što su dolomiti lakše drobivi i pjeskuljastog izgleda. Ovo lučenje dolomita od vapnenca važno je za planinara, kako ćemo to vidjeti iz daljnog našeg razmatranja. (Nastavit će se.)

NA GROSSGLOCKNERU (VELIKOM KLEKU).

V. BARKOVIĆ:

ZAGREB.

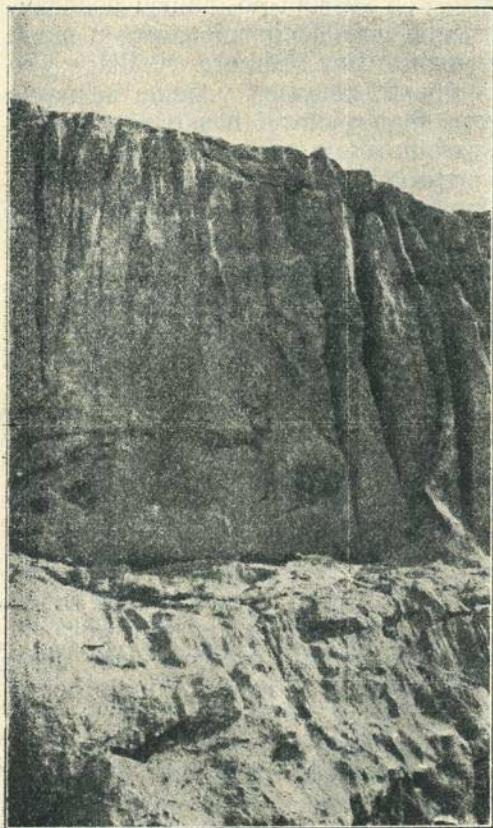
Otkad sam sa Triglava video njegovu oštru i vrletnu glavicu, pokritu vječnim snijegom i ledom, vuklo me je srce, da se popnem na taj najviši vrhunac norijskih Alpa. Da uđovoljim toj želji, spremih se u kolovozu prošle godine što sam bolje znao i mogao (dobro potkovane cipele, dereze, cepin, uže) i krenuh željeznicom do Lienza.

Za ulaz na Grossglockner služe u glavnom tri ishodišta: Bruck-Fusch, Lienz—Heiligenblut i Kals. Najzgodniji je ulaz sa sjeverne strane

iz Bruck—Fuscha, ali ja sam odabrao onaj s južne strane, od Lienza, jer je nama najbliži. Iz Lienza podjoh rano u jutro prema Heiligenblutu. U početku ide put po nizini, ali se naskoro počinje polagano uspinjati po zavojima u gusto šumi prama Winklernu. Usput ima više planinarskih svratišta. Oko podneva otvorio mi se iz doline krasan pogled na Winklern, ubavo planinsko mjesto, okruženo sa svih strana visokim gorama. Kroza nj teče bistra i brza rječica Möll, koja izvire podno ledenjaka Pasterce i protječe kroz Heiligenblut. U Winklernu sam objedovač i odmah dalje krenuo prema Döllachu uz rječicu Möll. Sparina bila je nesnosna, pa sam po iskustvu slutio, da će biti bure i kiše. Putem sam sratio više planinara, koji su se vraćali s Glocknera i kod susreta po običaju pozdravljali sa »Heil« (zdravo!). Oko 3 sata stigoh u Döllach, mjestance u nizini na rijeci Möll, koja ondje silno dere obalu. Bez odmora podjoh dalje prema Sonnblicku. No tek što sam to mjesto ostavio, vrijeme se naglo promijeni. Navukoše se oblaci, nahrupi silan vjetar i naskoro se spusti strašan pljusak. Okružen pećinama i šumom, nisam znao, bih li naprijed ili natrag; sreća je bila, što sam imao nepromočivu kabanicu, pa sam se donekle zaštitio od kiše, a ustro se sklonio pod stog sijena kraj puta. Kad je jenjala bura, krenuli dalje prema Sonnblicku, u koji sam stigao prilično ozebao, jer je poslije kiše naglo zahladilo. Tu sam ostao na čaju, a onda nastavio put prema Heiligenblutu. Pod večer kiša je opet počela po malo da pada, magla zastrla alpske vrhunce, a studen se sve jače osjećala. Oko 7 sati u večer stigoh u Heiligenblut umoran i ozebao. Brzo potražim konak u jednom planinarskom svratištu, gdje se upoznali s nekoliko planinara, s kojima sam ugodno sproveo večer.

Sjutradan osvanuo krasan dan. Nebo vedro i čisto, a zrak jasan i bistar, da se vidi na daleko i široko. Sada sam tek mogao razabratiti, kako je krasan taj alpinski kraj. Na sjeveru se u vis diže sjajna glavica Grossglockner i jedan dio ledenjaka, a duboko u nizini leži mjesto Heiligenblut sa nekoliko planinskih svratišta i drugih kućica. U sredini je mjesata lijepa crkvica, pod kojom teče gorska rječica Möll. Samo mjesto leži na visini od 1279 m nad morem, a okruženo je sa svih strana visokim gorama, pokritim vječnim snjegom. U 6 sati u jutro zaputih prema svome cilju, pošto sam načinio fotografiski snimak toga alpinskog kraja. Zamalo počeo sam se uspinjati uskim i strmim okukama, jelova šuma postajala je sve rjedja, dok je nije posve nestalo, a javilo se golo kamenje, pokrito tu i tamo čupercima trave. Došavši do jednog zavoja, hladan mi vjetar sa Glocknera udari u lice: tu mi se otvori sjajna panorama. Donji i južni dio ledenjaka Pasterce bliješti se na suncu, nad njim se ponosno diže Grossglockner, a desno od ledenjaka ukaza se prva planinarska kuća Glocknerhaus (2143 m). Do nje sam stigao u 12 sati. Poslije objeda nastavim put u društvu petorice planinara prema drugoj planinarskoj kući Franz-Josephs-Haus, koja leži nekih 400 m više od Glockner-kuće. Uspon do nje traje oko jednog sata. Tu nam se pridruži još jedna partija, te odlučismo, da se spustimo na ledenjak Pasterce i preko njega da se uspnemo do kuće nadvojvode Ivana na Adlersruhe, te posljednje stanice prije uspona na vrh Velikog Kleka. Vrijeme bijaše ugodno i imali smo krasan vidik na čitavi ledenjak i na Grossglockner. (Vidi sliku u prilogu). Za par časaka stigosmo na Pastercu i onda krenušmo na desno prema gornjem dijelu ledenjaka (Oberes Pasterzen-Kees). Po ledenjaku smo išli u pratnji vodiča po prilici jedan sat, dok nismo stigli do ogromnih pukotina u ledu. Već smo na cipele privezali dereze i razdijelili se u tri partije,

a u svakoj bila su po dva planinara i po jedan vodič, pa htjedosmo da nastavimo preko ispučana ledenjaka; ali naši vodiči po oblacima i smjeru vjetra naslutiše, da će biti bure, koja je na ledenjaku opasna, pa nam rekoše, da moramo što prije natrag. Nije bilo druge nego pokoriti se iskusnim ljudima. Usput smo se navrnuli u planinarsku kuću Hofmanns-haus, koja stoji na desnom rubu srednje Pasterce. Tu smo ostali na čaju. Čornji dio ledenjaka, gdje smo bili prije kratkoga vremena, bio je zastrč gustom maglom, koja se je brzo pomicala. Kuća Hofmannova (2443 m) ima vrlo zgodan položaj. Od nje se pruža sjajan vidik za vedra obzorja na čitavu Pastercu, Hofmannov ledenjak, Adlersruhe, gdje se nalazi najviša planinarska kuća nadvojvode Ivana, pak na Grossglockner i vršak Kleinglocknera, a u pozadini na ledom pokriveni Johannisberg. Magla je postepeno zastirala ledenjake i vrhunce i vrijeme se naglo posve promijenilo. Podigao se jak vjetar i mi se brzo spremisemo, da se još prije bure vratimo u Franz-Josephshaus. Požurisemo se i za tri četvrti stigosmo po rubu ledenjaka u gustoj magli do svoga konačišta. Malo iza toga stade vani bijesniti strašna bura, koja je moguća samo u ovim visinama vječnoga snijega i leda. Te je noći nastradao na Hofmannovu ledenjaku, kojim smo mi imali udariti prema Adlersruhe, jedan planinar, koji se je bez vodiča vraćao sa Glocknera. To smo doznali sјutradan kod uspona, o čem će biti kasnije spomena. U društvu planinara sproveo sam večer u ugodnoj zabavi i već je bilo prilično kasno, kad sam legao na počinak.

Sl. 3. Škrape s Bukove Glave.

Foto: J. Poljak, Zagreb.

mjer je pokazivao — 3° C. Za četvrt sata sidjosmo na ledenjak i sad započe naš pravi uzlaz prama konačnom cilju — Velikom Kleku. Prešavši sretno ledenjak Pastercu stigosmo do grebena, koji zatvara vanjski Glockner Kar, onda usponom po kamenju sve do pukotinama razdrtot Hofmannova ledenjaka. Tu smo stali, da se malko odmorimo i okrijepimo za dalji uspon. Uto nadodjoše pravcem od Glocknera tri vodiča, koji nošahu mrvog čovjeka. Odmah smo saznali, da je to onaj planinar, što je jučer zaglavio u onoj strašnoj buri. On je, kako su nam kazivali vodiči, pošao sam samcat oko 5 sati poslije podne iz kuće nadvojvode Ivana, a da nije nikomu ni riječi rekao, i to pravcem prema kući Franje Josipa, u

Sjutradan u 4 sata u jutro bili smo već svi na nogama i poslije zajutarka krenusmo put Glocknera. Vrijeme bijaše krasno, a toplo-

kojoj smo mi noćili. Išao je bez cepina i bez dereza (Steigeisen) i usto bio slabo obučen. Dobra oprema, kako je poznato, jedan je od glavnih preduvjeta za uspone u visokim Alpama. Ledenjak je zastrla gusta magla, pa on nije mogao da pazi, kuda ide. Tako je zalutao s pravoga puta i naišao na pukotinu u ledenjaku, u koju se je strovalio. Kad su se vodići ujutro vraćali od Glocknera (iz kuće nadvojvode Ivana), nadjoše kraj puta u snijegu njegovu kapu, a malo podalje šal, te su po tome naslutili nesreću. Jedan se od njih na užetu spustio u pukotinu i izvukao ga mrtva na površinu. Kod pada pukla mu kost na lubanji, pa je jamačno na mjestu ostao mrtav. Zamalo se rastadosmo sa vodičima, koji krenuše sa mrtvaceom put kuće Franje Josipa, a mi privezasmo na cipele dereze i u tri partije povezani užetom nastavismo svoj uspon po ledenjaku prema Adlersruhe. Išli smo vrlo polagano i oprezno, jer je ovaj ledenjak vrlo strm, pun opasnih pukotina, a led je kao staklo plav i sklizak, te se bez cepina i dereza po njem ne može stupati. Naskoro stignemo do ledene pećine, gdje nismo više mogli da se penjemo po tri najednom, nego povezani užetom jedan po jedan, i pri tom smo sebi cepinom sjekli stope u led, a u to vrijeme je s jedne strane jedan vodič, s druge drugi držao uže. Tako smo redom prelazili kraj dubokih ledenih ponora i sretno dospjeli na sigurnije tlo, po kojem smo odmah nastavili uspinjanje prema Hohenwartovoj usjeklini i onda uz greben prema Adlersruhe (3465 m), gdje stoji prije spomenuta planinarska kuća nadvojvode Ivana. Mjestimice smo gazili po dubokom snijegu, što prilično umara putnika. Taj put po ledu i snijegu do kuće trajao je oko 2 sata. Nakon kratkog odmora predlože nam vodiči, da se odmah popnemo na vrh Grossglocknera. Dok smo si spremali za uspon, stigoše u kuću dvije partije planinara sa Glocknera, koji nam priopćiše, da je zrak čist i jasan, a vidik dalek i prekrasan. Da nam ne izmakne rijetka i zgodna prilika, smjesta izidjemo iz kuće. Put od kuće Ivanove najprije se sjevero-zapadno polagano uspinje, a onda ide preko strmoga obronka, pokrita snijegom i ledom (mjes.ime 40—45 stepena strmine) na Mali Glockner. Snijeg bijaše na prisnjim mjestima mekan, te smo u nj propadali do preko pasa, pa je pojedince trebalo izvlačiti iz rupa, a to na velikoj strmini nije laka stvar. Bili smo svi užetima povezani i imali na nogama dereze, a na očima žute naočari, da nam na snijegu sunčano svjetlo ne bliješti u oči. Tako smo naskoro došli pod Mali Glockner, gdje počinje najteži uspon: vrlo strma stijena, pokrita glatkim ledom. S pomoću cepini i dereza vrlo smo se oprezno i polagano pomicali; s desne i lijeve strane zijejavu duboki ponori: samo jedan krivi korak i propast je neizbjegiva! Sretno smo došli do t. zv. gornje usjekline (Obere Glocknerscharte) medju Malim i Velikim Glocknerom. Dubina i duljina te usjekline mijenja se prema naslagama snijega izmedju 8—10 metara, a njezin vrh ima $\frac{1}{3}$ — $\frac{3}{4}$ m širine, te je prelaz po njem vrlo opasan, osobito ako je snijeg pokrit tvrdim ledom i ako duva jak vjetar. Velika studen i silan vjetar i nama su smetali kod prelaza, ali smo uz pomoć vodiča i napetih željeznih žica sretno svladali i tu posljednju žapreku i za par časaka stigli na sam vrh Grossglocknera (3798 m), na kojem je podignat željezni križ, pripet sa svih strana željeznim užetima. Vidik sa vrha bijaše veličajan: prema sjeveru se vide Bavarske gore, prema zapadu Dolomiti i drugi tirolski gorostasi, prema jugoistoku Triglav, Veliki Stol i Kamničke planine, a naokolo u blizini ističu se glavice istočnih Alpa, sklopovi Venediger, Schober, Goldberg i Ankogel; naročito je sjajan pogled na ledenjak Pasterce podno

vrha i na blizi Wiesbachhorn. Ponor sa vrha prema Pasterci dubok je oko 1300 m i njegove stijene imaju do 69 stepena strmine, dok onaj na protivnu stranu, t. zv. Kodnitz-Wees, iznosi samo 700 metara. Tko hoće okom da roni u te sunovrate, mora imati čvrst pogled i mirne živce.

Nauživši se krasnog vidika, stali smo se vraćati istim putem preko usjeklina i Malog Glocknera prema planinarskoj kući na Adlersruhe. U to su se vrijeme počele s ledenjaka prema vrhu dizati magle, i kad smo stigli podno Malog Glocknera, već je glavica Velikog Glocknera bila u gustoj magli. Ona je i nas brzo dostigla, te smo silazeći prema kući jedva jedan drugoga nazirali. Tako smo pod sigurnim vodstvom vodiča sretno prispjeli u kuću. Dosta je vremena trebalo, dok smo se oporavili od studeni i umora. Studen je na ovim visinama već u kolovozu prilično oštra, pa je za uspone prijeko potrebna topla odjeća. Sjutradan u jutro vratismo se preko Hofmannova ledenjaka i Pasterce u planinarsku kuću Franje Josipa, gdje smo ostali cijeli dan i noćili. Slijedećega dana rastadoh se sa drugovima planinarima i sa Glocknerom, pa se u društvu trojice Bečana zaputili prema Bruck-Fuschu. Taj silaz ide preko malog ledenjaka i vodi preko »Pfandlscharte« i dalje preko ledenjaka prema Trauner Alpe i Ferleitenu. Putem smo sreli mnogo planinara, koji su uzlazili na Glockner i prijatno nas pozdravljali. Silazili smo brzo po ledenjaku, kad najednom ja i moj prednjak propadosmo preko glave u pukotinu. Srećom smo bili povezani užetom, te su nas odmah izvukli druga dvojica, koji su za nama išli. Nismo se držali puta, nego smo išli postrance, gdje je pukotina bila prekrita snijegom, te nismo ništa sumnjivo zamijetili. Da nismo bili na užetu, što bi bilo od nas! Tako smo sretno prošli samo sa par ogrebotina. Naskoro je nestalo leda i snijega i mi smo se našli na kamenju, a mjesto studeni stala nas mučiti nesnosna sparina. Oko podne stigosmo u Ferleiten, gdje smo ostali na objedu, a nato nastavismo put do stanice Bruck-Fuscha. Za pol sata dodje vlak, koji nas odveze do Bischofshofena, gdje sam se rastao sa suputnicima. Bečanima i odvezao se brzim vlakom prema Bjeljaku (Villach), a odavle preko Cjelovca i Maribora u Zagreb.

NAŠE SLIKE.

Naše slike na umjetničkom prilogu pokazuju nam dvije zanimive planine i ako razna karaktera. Jedna pitoma i mirna bez opasnosti, a druga puna veličanstvenosti, opasnosti i zapreka za planinara. Prva je naša pitoma Ivančica, sa lijepom i plodnom zlatarskom dolinom i ubavim Zlatarom, snimljena po g. N. Ritzoffy-u. Druga slika je orijaš Grossglockner snimljena po našem tajniku Dr. Prebegu, a pobliže opisan u odnosnom članku, kao i ostale tri slike teksta.

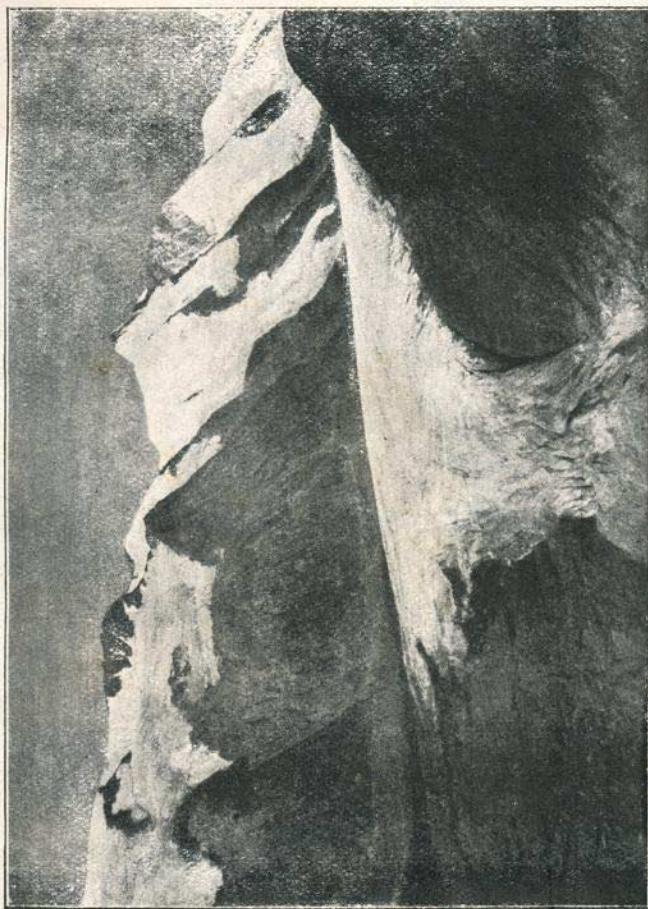
DRUŠTVENE VIJESTI.

Kongres za promet stranaca održan je dne 29., 30. i 31. siječnja o. g. u Zagrebu. Sazvan po društvu za promet stranaca u Zagrebu zasijedao je u sabornici uz prisustovanje delegata ministarstva trgovine i industrije, odsjeka za promet stranaca, ministarstva zdravlja, saobraćaja, finansije, socijalne politike, gradjevine, unutrašnjih djela, odjeljenja spomenutih ministarstva u Zagrebu, svih odsjeka pokrajinske uprave u Zagrebu, Ljubljani, Splitu i Sarajevu, trgovачke i obrtničke komore, saveza kupališta, Jugosloven-

ske zveze za promet in turistiku u Ljubljani, Hrvatskog planinarskog društva, sportskih i automobilnih klubova, itd.

U plenumu Kongresa iznašali su se referati, a u pododborima se raspravljalo o tim referatima i stiglim prijedlozima, te su se slvarali zaključci, koji će se kao rezolucije predložiti kompetentnim faktorima na rješenje.

Delegat Hrvatskog planinarskog društva dr. Zlatko Prebeg referirao je o planinarstvu u vezi s prometom stranaca, te stavio u pod-

GRUPA GROSSGLOCKNERA SA LEDENJAKOM PASTERCE.

FOTO: DR. Z. PREBEG, ZAGREB.

odborima konkretnе предлоге, који су примљени по кongresu као rezolucija. Referat i prijedloge iznašamo u drugom броју.

Ovaj je kongres vrlo važan po planinarskom i promet stranaca u našoj državi, нарочито jer je privatna inicijativa, која је до сада једина у том првом дјелovala, prisilila наше области, које у тим пitanjima нису показвале никаковог razumijevanja, да се макну из mртвila i od svoje strane потпомognu ове важне narodno-gospodarstvene grane. Ako se ovim prвim kognresom i ne ће сва zla ukloniti, ipak ће se moći штошта popraviti.

Foto-sekcija Hrvatskog planinarskog društva приведена је у живот zaključkom odborske sjednice od 3. сiječња о. г. Zadaća ће te sekcije бити, да систематским radom unaprijeđi fotografiranje prirodnih krasota наše domovine, да по dobrim snimkama izradi diapositive za пројiciranje, приредије predavanja, izložbe, naučne izlete te uopće побуди интерес за snimanje u naravi. Molimo sve planinare fotografе, да се пријаве као чланови sekcije u poslovnicu HPD, Trg. I. 15 od 5—8 sati uveče. Nakon konstituiranja držati ће sekcija redovito svoje sjednice.

Počvna vozna cijena na željeznicama i parobrodima. Ministarstvo saobraćaja одобрило је svojim rješenjem od 6. studenoga pr. godine počvnu voznu cijenu na državnim željeznicama III. razred i na brodovima II. razred članovima Hrvatskog planinarskog društva, Slovenskog planinskog društva, Turističkog kluba »Skale« u Ljubljani, te Društva planinara u Bosni i Hercegovini u Sarajevu, kad putuju u grupama od najmanje 20 članova po našoj državi.

Time se napokon udovoljilo davnoj želji planinara, па ће се moći priredjivati i veći zajednički izleti, којима mnogi naši članovi zbog skupoće prevozila nisu mogli sudjelovati. Članovi, који жеle prisustvovati zajedničkim izletima, treba da se tri dana prije izleta prijave u društvenoj poslovnici, te da polože iznos cijele kartе do određista, која vrijedi i za put natrag. U slučaju, да se izlet ne bi mogao obdržavati ili da se ne prijavi barem 20 učesnika, povratiti ће се položeni iznos.

Zajednički ће се izleti pravodobno objaviti u novinama i u društvenim oglašnim ormarima, па се članovi на то upozорују.

Odbor ће nastojati испословати takodjer na južnoj i samoborskoj željezniци počvnu vozarinu.

Planinarska kuća na Velebitu. U selu Grabariju, ispod Velikog Alanu u visini od 1350 m nad morem kupilo је Hrvatsko planinarsko društvo seljačku kuću, коју ће на proljeće preudesiti u planinarsko sklonište, te markirati puteve na sjeverni i srednji Velebit. To је prvi početak, да ову najlepšu hrvatsku planinu otvorimo planinarstvu. Sa Alanu mogu се poduzeti vrlo zanimivi izleti na Alančić, Rožanske kukove, Lubenovac, Kozjak, Hajdučke kukove, Štirovaču, Zvir-

njak, Zečjak, Visibabu, itd., od којих су најudaljeniji 3 i pol sata hoda. Tako ће planinari moći i nekoliko dana boraviti u planinarskoj kući na Alanu, i naužiti се ljepote onoga dijela Velebita i krasnog pogleda на more. Najzgodniji prilazi до kuće су из Jablance s morske strane (3 sata) te od Krasnoga kroz Lubenska vrata s ličke strane (oko 4 sata).

Otvorene kuće objaviti ће се u novinama.

Prva čućna zabava HPD, која се obdržavaла dne 1. o. mj. u Hrvatskom glazbenom zavodu uspjela је nad svako očekivanje. Obe dvorane bile су dupkom punе veselih planinara, па је ples potrajan sve do jutra. Osobito se svidjela najnovija planinarska polka a la Sljeme. Za vrijeme odbora izveo је zbor od osam članova под водством gg. Hohnjeca i Singera na mandolinama i gitarama dva prekrasna komada, који су oduševili općinstvo. Pozdravni govor izrekao је predsjednik g. dr. Ivan Krajač.

III. društveni sastanak održan је 16. siječnja, на којем је g. Šenk projicirao своје snimke sa Savinjskih planina i držao prigodno predavanje. Sastanak је počastio svoјim posjetom francuski konzul g. Jules de Berne Lagarde i g. Max vicomte Beguen sa gospodjom, sin poznatog prijatelja južnih Slavena, који је ovih dana boravio u Zagrebu.

Podružnica Hrvatskog planinarskog društva u Našicama. Na poticaj našega agilnoga člana g. Grögera osnovana је u siječnju podružnica u Našicama, која броји већ сада око 50 članova. Predsjednikom izabran је g. Fran Jurković, ravnatelj više pučke škole, а tajnikom g. Mijo Filajdić, učitelj trgovачке škole.

Podružnica ће nastojati oko planinarskog uređenja naših slavonskih bregova Krndije i Papuka zajedno snašom podružnicom u Orahovici.

Pozor članov! Tko још nije namirio članarinu i pretplatu на »Hrvatski planinar« neka to učini najkasnije do 15. o. mj. u poslovnicu HPD, Trg I. broj 15 od 17—20 sati (5—8 na večer).

Članarina iznašа Din. 15.—, a pretplata Din. 40.— godišnje.

Opazio се, да mnogi članovi nemaju propisane fotografije na iskaznicama, а будући да су se opetovanje dešavale zloporabe i izkaznicama, то се članovi upozorују, да налије fotografije na iskaznice i да dadu providiti društvenim žigom u poslovnicu, jer ће iskaznice bez fotografije biti bez vrijednosti, те се posjednici не ће pustiti на noćenje u društvenim kućama, niti ће uživati počvnu voznu cijenu kod zajedničkih izleta, која је dozvoljena само уз propisane iskaznice, а то су s fotografijama.

Konačno se umoljavaju članovi, да сваку promjenu stana jave u poslovnicu.

Naslovnu sliku našega lista izradio је naš član grafičar g. Pavao Bolkovac, šef propagandnog odjela Zagreb. Zbora.

PLANINARSKE VIJESTI.

Ivan Kukuljević i — Triglav. Slavni hrvatski historik i preporoditelj Ivan Kukuljević Sakciński izdao je god. 1848. pod šifrom »X« (IKS) zbirku rodoljubnih pjesmica pod imenom »Slavjanke«, u kojima pored ostatka apostrofira pojedine znamenite krajeve, gradove, rijeke, gore itd., gdje stanuju Slaveni. U prvom dijelu te zbirke nalazi se pod brojem VIII. pjesmica, koja (s današnjom ortografijom) glasi ovako:

»Triglave! Triglave!
Cuvaru jezera,
Krst otkuda slavske
Bogove protjera.

Ti si vidio bunu
Epula, Batona,
Vidio pasti Metul,
Slavio si Samona.

Gledao si seljana,
Kom na stolcu svomu
Klanjahu se knezi
U koruškom domu.

Sada tužan gledaš
Ponjemčena polja, —
Vrati, starče, djeci
Vremena tva bolja.«

Zbirci su dodane opsežne »historičke (i geografske) primjedbe«. Naša pjesma o Triglavu popraćena je ovim redcima:

»Triglav najviši je briješ u Kranjskoj, do 10.000 sežanja visok. Njegova sjeverna strana pokrita je vječnim snijegom. Pod ovim briješem stoji među strahovitim stijenama i klisurami jezero bohinsko. Iz toga jezera teče Savica u Dolinu bohinsku, narešenu poljem i seli. Tko i ne bi znao, da je Triglavime jednoga od najviših bogova staroslavanskih, mogo bi pasti po imenu jezera i doline bohinske na tu misao: da tu nešta od boga uspomene nosi. Tako i jest. Na toj pla-

nini i u okolici ovoj molili su se negda Slovenci svomu Triglavu, bogu neba, zraka i zemlje ili, kako neki vele, pakla. Ovomu bogu običavali su Slavjani na najviših planinah činiti žrtve. Starinski suvremenici pisac života Sv. Ottona piše o tom slijedeće: Stetin tres montes ambitu suo conclusos habet, quorum medius, qui est altior, summo paganorum Deo: Trigelaus dicatus, tricapitum habebat si mulacrum, asserentibus idolorum sacerdotibus, ideo summum Deum tria habere capita, quoniam tria procurat regna, id est: coeli, terrae et inferi. Isti onaj briješ kod Štetina, na kom stajaše slika Triglava, zvao se je takodjer Triglav, kao što i jedno selo kod Greifenberga u Pomorskoj zemlji: »Prope Gryphenbergam est adhuc pagus Triglav dictus ab hoc idolo.« (Frenzel dissertatione de Idol. Slav.)

Iz »historičkih primjedbi« doznajemo, da je Epul bio posljednji kralj istarski, koji je pao u junačkom boju s rimskim osvajačima. Ba to je bio ilirski narodni junak. Samo je bio u 7. vijeku kralj starih Slavena, koji je svladao Franke i Avare te vladao »nad zemljom Slavjanskom, od baltičkoga sve do jadranskoga mora«. »Stolac... u koruškom domu« je poznati starinski kameniti seljački stolac koruških knezova na Gospovetskom polju. »Po staroslavjanskom običaju — veli X — redio se je tu za kneza svaki vladar koruški od prostoga seljana slavjanskog, dobivajući nauk: da je svaka zemlja, po narodnom pravu, vlastitost onih ljudi, koji ju obdjejavaju, i da su knezovi i vladari opredijeni na korist naroda, a ne národi na korist knezova.«

Kukuljević nije onda mogao slutiti, da će već za nekoliko decenija toliki Hrvati hodočastiti na »čuvara jezera«, jer su u njegovo doba bili rijetko posijani oni, koji su se usudili pomicati na to, da se popnu na taj záonda vrlo opasni briješ.

Dr. M. B.

SADRŽAJ: J. Pasarić: Po snijegu i ledu. (Str. 1.). Gj. J.: Na Triglavu. (Str. 3.). J. Poljak: Krš. (Str. 6). V. Barković: Na Grossglockneru (Velikom Kleku). (Str. 10). Naše slike opis. (Str. 14). Društvene vijesti. (Str. 14). Planinarske vijesti. (Str. 16).

Izdaje »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u nakladi »Nakladne Zadruge Hrv. Planinara« u Zagrebu.

Odgovorni urednik: Dr. Josip Poljak.

Tisk: Tiskara »Merkur« d. d., Zagreb.

GRUPA GROSSGLOCKNERA SA LEDENJAKOM PASTERCE.

FOTO: DR. Z. PREBEG, ZAGREB.

odborima konkretne predloge, koji su primjeni po kongresu kao rezolucija. Referat i prijedloge iznašamo u drugom broju.

Ovaj je kongres vrlo važan po planinarsko i promet stranaca u našoj državi, naročito jer je privatna inicijativa, koja je do sada jedina u tom pravcu djelovala, prisilila naše oblasti, koje u tim pitanjima nisu pokazivale nikakovog razumijevanja, da se maknu iz mrtvila i od svoje strane potpomognu ove važne narodno-gospodarstvene grane. Ako se ovim prvim kognresom u ne će sva zla ukloniti, ipak će se moći štošta popraviti.

Foto-sekcija Hrvatskog planinarskog društva privredna je u život zaključkom odrške sjednice od 3. siječnja o. g. Zadaća će te sekcije biti, da sistematskim radom unaprijedi fotografiranje prirodnih krasota naše domovine, da po dobrim snimkama izradi diapositive za projiciranje, priredjuje predavanja, izložbe, naučne izlete te uopće pobudi interes za snimanje u naravi. Molimo sve planinare fotografе, da se prijave kao članovi sekcije u poslovnicu HPD, Trg I. 15 od 5—8 sati uveče. Nakon konstituiranja držati će se sekcija redovito svoje sjednice.

Polovična vozna cijena na željeznicama i parobrodima. Ministarstvo saobraćaja odbrijeo je svojim rješenjem od 6. studenoga pr. godine polovičnu voznu cijenu na državnim željeznicama III. razred i na brodovima II. razred članovima Hrvatskog planinarskog društva, Slovenskog planinskog društva, Turističkog kluba »Skale« u Ljubljani, te Društva planinara u Bosni i Hercegovini u Sarajevu, kad putuju u grupama od najmanje 20 članova po našoj državi.

Time se napokon udovoljilo davnoj želji planinara, pa će se moći priredjivati i veći zajednički izleti, kojima mnogi naši članovi zbog skupoće prevozila nisu mogli sudjelovati. Članovi, koji žele prisustvovati zajedničkim izletima, treba da se tri dana prije izleta prijave u društvenoj poslovniči, te da polože iznos cijele kartice do odredišta, koja vrijedi i za put natrag. U slučaju, da se izlet ne bi mogao obdržavati ili da se ne prijavi barem 20 učesnika, povratiti će se položeni iznos.

Zajednički će se izleti pravodobno objaviti u novinama i u društvenim oglasnim ormaricima, pa se članovi na to upozorju.

Društvo će nastojati isposlovati takodjer na južnoj i samoborskoj željezniči polovičnu vozarinu.

Planinarska kuća na Velebitu. U selu Grabaru, ispod Velikog Alana u visini od 1350 m nad morem kupilo je Hrvatsko planinarsko društvo seljačku kuću, koju će na proljeće preodesiti u planinarsko sklonište, te markirati puteve na sjeverni i srednji Velebit. To je prvi početak, da ovu najlepšu hrvatsku planinu otvorimo planinarstvu. Sa Alanom mogu se poduzeti vrlo zanimivi izleti na Alančić, Rožanske kukove, Lubenovac, Kozjak, Hajdučke kukove, Štirovaču, Zvir-

njak, Zečjak, Visibabu, itd., od kojih su najudaljeniji 3 i pol sata hoda. Tako će planinari moći i nekoliko dana boraviti u planinarskoj kući na Alanu, i naužiti se ljepote onoga dijela Velebita i krasnog pogleda na more. Najzgodniji prilazi do kuće su iz Jablanca s morske strane (3 sata) te od Krasnoga kroz Lubenska vrata s ličke strane (oko 4 sata).

Otvorene kuće objaviti će se u novinama.

Prva kućna zabava HPD, koja se obdržava u Hrvatskom glazbenom zavodu uspješna je nad svako očekivanje. Obe dvorane bile su dupkom punе veselih planinara, pa je ples potrajan sve do jutra. Osobito se svidjela najnovija planinarska polka a la Sljeme. Za vrijeme odbora izveo je zbor od osam članova pod vodstvom gg. Hohnjeca i Singera na mandolinama i gitarama dva prekrasna komada, koji su oduševili općinstvo. Pozdravni govor izrekao je predsjednik g. dr. Ivan Krajač.

III. društveni sastanak održan je 16. siječnja, na kojem je g. Šenk projicirao svoje snimke sa Savinjskih planina i držao prigodno predavanje. Sastanak je počastio svojim posjetom francuski konzul g. Jules de Berne Lagarde i g. Max vicomte Beguen sa gospodjom, sin poznatog prijatelja južnih Slavena, koji je ovih dana boravio u Zagrebu.

Podružnica Hrvatskog planinarskog društva u Našicama. Na poticaj našega agilnoga člana g. Grögera osnovana je u siječnju podružnica u Našicama, koja broji već sada oko 50 članova. Predsjednikom izabran je g. Fran Jurković, ravnatelj više pučke škole, a tajnikom g. Mijo Filjadić, učitelj trgovacke škole.

Podružnica će nastojati oko planinarskog uređenja naših slavonskih bregova Krndije i Papuka zajedno snašom podružnicom u Orahovici.

Pozor članovi! Tko još nije namirio članarinu i preplatu na »Hrvatski planinar« neka to učini najkasnije do 15. o. mj. u poslovnicu HPD, Trg I. broj 15 od 17—20 sati (5—8 na večer).

Članarina iznosi Din. 15.—, a preplata Din. 40.— godišnje.

Opazilo se, da mnogi članovi nemaju prisane fotografije na iskaznicama, a budući da su se opetovano dešavale zlorabe i izkaznicama, to se članovi upozorjuju, da naliže fotografije na iskaznice i da dadu providiti društvenim žigom u poslovniči, jer će iskaznice bez fotografije biti bez vrijednosti, te se posjednici ne će pustiti na noćenje u društvenim kućama, niti će uživati polovičnu voznu cijenu kod zajedničkih izleta, koja je dozvoljena samo uz prisane iskaznice, a to su s fotografijama.

Konačno se umoljavaju članovi, da svaku promjenu stana jave u poslovnicu.

Naslovnu sliku našega lista izradio je naš član grafičar g. Pavao Bolkovač, šef propagandnog odjela Zagreb. Zbora.

PLANINARSKE VIJESTI.

Ivan Kukuljević i — Triglav. Slavni hrvatski historik i preporoditelj Ivan Kukuljević Šakičinski izdao je god. 1848. pod šifrom »X« (IKS) zbirku rodoljubnih pjesmica pod imenom »Slavjanke«, u kojima pored ostatoga apostrofira pojedine znamenite krajeve, gradove, rijeke, gore itd., gdje stanuju Slaveni. U prvom dijelu te zbirke nalazi se pod brojem VIII. pjesmica, koja (s današnjom ortografijom) glasi ovako:

»Triglave! Triglave!
Čuvaru jezera,
Krst otkuda slavske
Bogove protjera.

Ti si viđio bunu
Epula, Batona,
Viđio pasti Metul.
Slavio si Samona.

Gledao si seljana,
Kom na stolcu svomu
Klanjahu se knezi
U koruškom domu.

Sada tužan gledaš
Ponjemčena polja, —
Vrati, starče, djeci
Vremena tva bolja.«

Zbirci su dodane opsežne »historičke (i geografske) primjedbe«. Naša pjesma o Triglavu popraćena je ovim redcima:

»Triglav najviši je briješ u Kranjskoj, do 10.000 sežanja visok. Njegova sjeverna slična pokrta je vječnim snijegom. Pod ovim briješem stoji medju strahovitim stijenama i klisurama jezero bohinsko. Iz toga jezera teče Savica u Dolinu bohinsku, narešenu pojavom i seli. Tko i ne bi znao, da je Triglavime jednoga od najviših bogova staroslavjanskih, mogo bi pasti po imenu jezera i doline bohinske na tu misao: da tu nešta od boga uspomene nosi. Tako i jest. Na toj pla-

nini i u okolici ovoj motili su se negda Slovenci svomu Triglavu, bogu neba, zraka i zemlje ili, kako neki vele, pakla. Ovomu bogu običavali su Slavjani na najviših planinah činiti žrtve. Starinski suvremeni pisac života Sv. Ottona piše o tom slijedeće: *Stetin tres montes ambitu suo conclusos habet, quorum medius, qui est altior, summo paganorum Deo: Trigelaus dictatus, tricapitum habebat si mulacrum, asserentibus idolorum sacerdotibus, ideo summum Deum tria habere capita, quoniam tria procurat regna, id est: coeli, terrae et inferi. Iste onaj brige g kod Štetina, na kom stajaše slika Triglava, zvao se je takodjer Triglav, kao što i jedno selo kod Greifenberga u Pomorskoj zemlji: Prope Gryphenbergam est adhuc pagus. Triglav dictus ab hoc idolo. (Frenzel dissertatione de Idol. Slav.)*«

Iz »historičkih primjedbi« doznajemo, da je Epul bio posljednji kralj istarski, koji je pao u junačkom boju s rimskim osvajačima. Bato je bio ilirski narodni junak. Samo je bio u 7. vijeku kralj starih Slavena, koji je svladao Franke i Avare te vladao »nad zemljom Slavjanskom, od baltičkoga sve do jadranskoga mora«. »Stolac... u koruškom domu« je poznati starinski kameniti seljački stolac koruških knezova na Gospovetskom polju. »Po staroslavjanskom običaju — veli X — redio se je tu za kneza svaki vladar koruški od prostoga seljana slavjanskog, dobivajući nauk: da je svaka zemlja, po narodnom pravu, vlastitost onih ljudi, koji ju obdjelavaju, i da su knezovi i vladari opredijeljeni na korist naroda, a ne narodi na korist knezova.«

Kukuljević nije onda mogao slutiti, da će već za nekoliko decenija toliki Hrvati hodočastiti na »čuvara jezera«, jer su u njegovo doba bili rijetko posijani oni, koji su se usudili pomisljati na to, da se popnu na taj záonda vrlo opasni briješ.

Dr. M. B.

SADRŽAJ: J. Pasarić: Po snijegu i ledu. (Str. 1). Gi. J.: Na Triglavu. (Str. 3). J. Poljak: Krš. (Str. 6). V. Barković: Na Grossglockneru (Velikom Kleku). (Str. 10). Naše slike opis. (Str. 14). Društvene vijesti. (Str. 14). Planinarske vijesti. (Str. 16).

Izdaje »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u nakladi »Nakladne Zadruge Hrv. Planinara« u Zagrebu.

Odgovorni urednik: Dr. Josip Poljak.

Tisk: Tiskara »Merkur« d. d., Zagreb.